

INDLEDNING: KORT OM EN LANG HISTORIE

De sidste 80'er års historie er historien om, hvordan "glade Danmark" er blevet stadig "bedre" for færre. Det er også historien om, hvordan flertallet af lønarbejdere, og stadigt flere marginaliserede og kollektivt udgrænsede menneskeskæbner er blevet stillet famlende og fremmede over for hinanden; samt stillet i livsrum, der ofte er så snævre og perspektivtomme, at forbund, kollektiv støtte og personlig solidaritet afløses af hadets frygt for det anderledes, og af den simple instrumentalisme af hinanden med ureflekterede hævnaktioner ud i det blå, eller af langsom selvdestruktion. Og endelig er det historien om, hvorledes alle synes at måtte kæmpe for sig selv - og med sig selv - for at overleve "sammen".

Hvad der i dag er værende og virkeligt er kort sagt konglomeratet af venstrefløjens skræmmebilleder fra 70'erne. Og de lever og folder sig ud her i 80'erne i en stilfuld offentlig medieglans hen over de egentligt berørte. Det er de skræmmebilleder af politisk disciplinering og markante uligheder, der dengang knap kunne føles, som i dag er i offensiven som udviklingstendenser; og hvortil modstanderne - de opbyggelige kræfter - fattes. De kollektivt strukturelle og personlige kræfter, der vender denne "nedadgående sol" indhold af kommende menneskeligt ingenting, er i sin defensivitet næsten usynlig.

Der tales ikke længere om krise - den leves! Den leves med mennesket endelig kommet i centrum som person - men dog så afmægtig som aldrig før; med mindre det bruger kræfterne på sig selv, sit nære livsrum og på at føre sig frem som privatperson i diverse golde offentligheder af statsligt medierede private overlevelsespladser.

Hvis det følgende havde drejet sig om fantasi, kreativitet, dans, sport, kropstræning og -hygiejne, fritidstilbud og aktiviteter frem for behandlingen af terapi, så havde ovenstående dystre billede måske haft en lidt anden tone. Men på ingen områder er den systematiske destruktion af naturforhold og af personlige liv - ensomhed og isolation, fattigdom, overfladeindhold, vold, stimulans og psykofarmakoforbrug, arbejdsløshed, undertrykt leven i afhængighed af andre og andet, forurening, krig og atomkrafttrusler - sat ud af kraft; allerhøjest relativiseret og ekstremt skævfordelt. Kommer vi derhen, hvor rockere frem for at banke svage og gamle damer, banker de rige;

så er det stadig ikke godt nok - men det er en fundamental omvendning af den nuværende repressivt indadvendte og mod hinanden værende logik.

Nu er ovenstående dystre tone ikke den gennemgående tone i dette projekt - men alene dets forudsætning. Og en forudsætning, der toner så meget mere frem, når det drejer sig om det nuværende samfundsmæssige enkeltfænomen: terapi og dets behandling. Det er også en forudsætning, der har vokset sig frem af min egen historie, og også af de sidste par alt for mange års arbejde med dette fænomen. Og det er forudsætninger, der i forhold til terapibehandlingen lever en skjult tilværelse - undtagen når de kommer frem i skandaleprægede historier om "upåagtsomme" overgreb på indlagte på vores statshospitaler, eller gennem den statslige offentligheds indholdstomme bekymring over det stigende psykofarmakaforbrug.

Dette projekt har ikke sat sig for at grave alle disse skjulte forudsætninger frem. Men har alene været styret af interessen i at afklare, hvad terapi er for et fænomen i dag. Det er der kommet en lang historie ud af. Kvantitetsmæssigt er det blevet voldsomt, alt for omfattende, og kvalitativt behandles alligevel alt for mange spørgsmål og problemer på en overfladisk måde. Hertil kommer også, at projektet endnu er ufærdigt - det slutter dér, hvor hvert enkelt konkret eksempel af terapibehandlingen begynder at tage form mellem de involverede; og hvad projektet alene tilbyder er begrundede livspraktiske begreber om forudsætninger for at gøre dette i et - forhåbentlig - alment-dueligt perspektiv, der ikke lægger mere ulighed, fremmedhed, restriktivitet og repressivitet til det, der i forvejen er værende i forhold til terapibehandlingen. Hertil kommer dog også begreber til at reflektere de restriktive logikker - som en forudsætning for bevidst at gribe ændrende ind - i dagligdagen, der ellers ubemestret bringer "ramte" ind i terapibehandlingen.

Leger jeg med tanken om tid til at gøre det om og gøre det mindre ufærdigt, så er det dog ikke det at gøre det så meget mere kortere og mere afgrænsende, som jeg ville prioritere. Men alene at gøre det mere læseværdigt (overhovedet!), samt rette alle de fejlbestemmelser, der måtte være; og så bruge min energi på at føre slutansatserne videre frem. Og dette har sine grunde - de samme grunde som har fået det til at vokse så uhæmmet, og som til stadighed har taget magten fra mig ved at få eget liv på det hvide papir: det er forsøget på at følge/

spejle terapi s egen proces - terapi som det er produceret, terapi som det har bevæget og udviklet sig, og som det bygger sig selv op gennem de involverede og berørtes livstypiske og bestemte arbejdsvirksomheder. Det er et forsøg på ikke bare at plædere for en bestemt teori og metode i forhold til et bestemt fænomen - da dette altid ender op med stadfæstelsen af en blot og bar personlig eller gruppemæssig mening, hvorom der ikke vides, hvorvidt og i hvilken grad den er almentduelig - men et forsøg på at lade fænomenet selv komme til sin ret og til orde. Altså ikke bare udviklingen af en ny terapi form, men oparbejdningen af en genstandsbestemmelse af den nuværende form for samfundsmæssig terapibehandling. Og hvor ud fra forskellige standpunkter på behandlingen af terapi alene lader sig afklare mht relevans og væsentlighed, samt for hvilke dette har betydning. Det skulle jo gerne være med udgangspunkt i den berørte - brugeren af terapi, klienten eller patienten - men dette er langt fra tilfældet i de mest udbredte og anvendte terapikoncepter. Snarere tvært imod.

Et sådant forsøg på ikke blot at bekræfte dét, der i forvejen antages om terapibehandlingen, eller at udvikle en ny fiks idé herom; men at lade antagelser bekræfte resp. afkræfte sig selv ud fra selve sagen, kræver forudsætninger af en vis almenhed på det sociologiske som psykologiske genstandsområde, da behandlingen af terapi ikke bare er samfundsmæssig praksis eller noget forskelligt herfra, men en særlig form for samfundsmæssigt arbejde og menneskelig virksomhed. Og disse forudsætninger var ikke til min rådighed, da jeg startede på terapibehandlingen. Det drejer sig her overhovedet om et subjektperspektiv på den menneskelige samfundshistorie, som jeg ikke har fundet udfoldet på bæredygtig måde nogen steder - og som derfor har måttet oparbejdes, samt konkretiseres i forhold til terapibehandlingen. Selve denne oparbejdningsproces ville i en vis grad kunne trækkes ud af projektet til fordel for en præsentation af det færdige resultat. Men den er bibeholdt, idet problemet om et subjektperspektiv for nærværende - og også for de sidste 100 års psykologihistorie - stadig er akilleshælen for et samfundsmæssigt-menneskeligt perspektiv på fremtiden inden for alle specifikke områder.

Sådanne forsøg på at lade selve genstanden for specifik arbejdsvirksomhed komme til ret og orde, synes i dag at være håbløst umoderne; desværre også inden for en marxistisk tradition - på trods af at det marxistiske historiesyn alene lader dette problem tematisere. Det

umoderne kan jeg leve med - hellere leve lidt (dystert) end leve helt med de bestående kompromisser og kompensationer for livsfylde, som det at være "in" og tilpasningsduelig kaster af sig; men de næsten manglende forsøg på historiske genstandsanalyser inden for den marxistiske tradition til fordel for simple genfortællinger af traditionelle genstandsbestemmelser blot med marxistiske termer, gør mig klam, idet marxismen så reducerer sig selv til en ubrugelig blanding af traditionelt-borgerlige overfladeansatser, og foregøgler hermed noget andet end den udfrier. Så hellere den rene vare af borgerligt ingenting, eller anarkismens ukomplekse alting; her vildføres man ikke mere end tingene af i dag i sig selv er sammensat på fordrejet måde.

Tanken om at kunne omskrive den følgende lange historie og også gøre den kortere munder derfor snarere ud i håbet om, at forholdet mellem genstand/teori/metode oparbejdes mere adækvat end det for nærværende er tilfældet. Og endvidere også, at det principielle i oparbejdningen af en historisk genstandsanalyse og -bestemmelse af terapibehandlingen, trækkes videre som perspektiverende andre genstandsanalyser og -bestemmelser; og også her igennem korrigeres og videreudvikles.

Gennemgående i projektet er begrebet om form for social praksis - praksisform - og det er overhovedet også dette begreb, der har muliggjort den (alt for) lange historie. Det er også det begreb, der har skabt problemer - de fleste i hvert fald - idet det har givet anledning til et ændret syn på terapibehandlingen, på Marx, på samfundshistorien, på den "kritiske psykologi" osv osv, end det for tiden retter sig ind/hen imod. Begrebets funktion er at fastholde, at praksis altid er en konkret praksis, og at konkret praksis altid er en særlig form for samfundsmæssigt arbejde og menneskelig virksomhed. Dette er søgt ført igennem i forhold til terapibehandlingen, men analysen af andre praksisformer vil ikke adskille sig principielt fra den gennemførte på anden måde, end at de paradokser og gordiske knuder, som historien om terapibehandlingen i sig selv stiller på benene og udvikler sig igennem, indholdsmæssigt må antage andre former, hvorfor det også principielt aldrig bliver den samme analyse. Dette er i sig selv et paradoks, som kun en konkret historisk-logisk analyse af den genstand, der er på tale, kan åbne op for og løse på genstandsrelateret måde. Og dette er også den faktiske pointe bag, at historien om terapibehandlingen starter helt fra bunden af. Eller nærmere: er blevet til - for det var ikke sådan historien startede for mig.

Det startede med forsøget på at finde en genstandsbestemmelse af terapi. Men jo mere jeg koncentrerede mig herom, jo mere ubestemt blev det, hvad terapi drejede sig om. Og to forhold begyndte at aftegne sig som gennemgående frustreringsakser.

For det første afslører en beskæftigelse med terapi umiddelbart flere uløste spørgsmål og ikke-opstillede problemer, end løsninger der stilles op som klare svar på veldefinerede problemstillinger. Hvert svar på noget om, hvad terapi er, synes at blæse i vinden, og fanges det, bliver det til en luftboble, der brister ved at blive til noget ubestemt andet. Men ikke nok med dette, så synes en videre beskæftigelse med terapi at vise, at dette billede holder sig. Terapi bliver til våd sæbe i en boksehandske. Og endvidere lader det til sidst til, at enhver bestræbelse på at trænge til bunds i terapi-fænomenet synes at gøre sig selv til skamme, idet kun flige af den substans og de relationsforhold, som tilsyneladende konstituerer terapi, lader sig løfte frem i lyset. Det er som at blive overladt til endeløse associationskæder, der spontant og uden noget centrum danner sig ud fra begreberne om terapi. Det er godt nok inflationstider for terapi - men alligevel!

Kun et bestemt valg af en terapiopfattelse, som man synes lyder rimelig og som stemmer overens med ens verdensanskuelse mv, synes at kunne give een lidt grund under fødderne. Og træffes et sådant valg - hvor det så må købes, at betingelserne for at det er et dueligt, altså har noget væsentligt med terapi at gøre, forbliver skjult eller uafklaret - så stilles man med den pudsighed, at valget ikke kvalificerer een til at skelne mellem snart sagt alle (kritiske, anti-terapeutiske, traditionelle mm) terapiopfattelser på eet punkt nær: på spørgsmålet om erkendelsesinteresse. Og man er lige vidt! Terapi kan åbenbart gøres til det, man ønsker at gøre det til - inden for visse grænser selvfølgelig, men det kommer i anden omgang. En mistanke dukker op. Er denne "utrolige frihed" brugerens eller terapeutens? Nok mere den sidstes. Og kan det være rigtigt, at også kritiske terapiopfattelser deler genstandsbestemmelse med traditionelle? Åbenbart - men det siger vel mest noget om de "kritiske". Altså spørgsmål nok, men ikke rigtigt noget grundlag for svar.

Det andet karakteristikum ved behandlingen af terapi synes næsten at bekræfte ovenstående problemløsningsvej. Vælges ikke en terapiopfattelse - ud fra at det at vælge er for uldent til mekanisk at blive

foretaget - så trækkes man selv ind i en proces, der skaber uklarhed og opbrud på alle niveauer i ens liv: i forholdet til sig selv, i forholdet til andre og til verden som sådan. Næsten per automatik kommer alt til direkte at berøre og involvere een. Det hele bliver momentant væsentligt. Og konsekvensen er perioder af sammenrod af alt er-kendt og følt, hvor intet orienterende nyt viser sig. Intet må forbigås eller glemmes. Men perioder også afbrudt af øjeblikke, hvor alting ordnes i ét slag - for her efter at falde til hvile i een i et mæt øjeblik tid. Det bliver til en proces, der er lige så forpustende som periodevis stille oplysende og afklarende. Men oftest er det en blandingsproces af, at noget bestemt lades tilbage med noget ubestemt andet, der trækkes med - for først senere med angsten og rusen som følgesvende skridt for skridt at presse sig frem som værende væsentlige pejlemærker for det videre. Men hvor skal man hen - og hvor kom man fra!

Ovennævnte to karakteristika - om det ubestemte omkring hvad terapi er, og hvad det gør med een - modsiges umiddelbart af det faktum, at der handles i, om og med terapi på bevidst måde i den praktiske dagligdag, og også af at megen terapi er sat i utroligt faste rammer, og eventuelt systematiseret helt ned til differentieringen mellem små og store host, som der er forskellige handleprocedurer til rådighed over for set fra terapeutens side.

Men karakteristikaene må have noget med terapi at gøre alligevel - for havde det drejet sig om staten som genstand for analyse, eller om den punkterede cykel nede i gården, så er det langt fra sikkert, at disse karakteristika var dukket frem på min lystavle i samme form og med samme styrke og (manglende) indhold.

Men jeg vidste ikke, hvad jeg skulle gøre ved dette før jeg havde en genstandsbestemmelse. Så jeg arbejdede og arbejdede videre og frustreredes og frustreredes - med en klar overvægt af det sidste - i perspektivet om at opnå en sådan. I dette arbejde indgik også en stadig irritation over den måde, som terapi blev behandlet på af snart sagt Gud og hver kvinde som mand. Blandt andet var der postulatet om, at man ikke kan udtale sig om en terapiform uden selv at have prøvet den. Og i sammenhæng hermed også dogmet om, at man skal have været i egen-terapi, før man kan fungere som terapeut. Hm - begge syntes lige urimelige - eller var jeg stødt på noget for terapi særligt? Intet svar var muligt, mange løsninger der imod til disposition.

Men uklarhederne her omkring førte mig i en årrække ind i det praktiske omkring terapi. Særligt kastede jeg mig over massage og healing - først som bruger, senere som "be"-handleren. Og her var det især hele det mangfoldige liv af ytringer, der tilhører os som følende, sansende og oplevende virksomhed, der kom i centrum - men tilbage blev de sociale betingelser for udviklingen af dette liv. Klassebetingelserne især blev ladet tilbage (note). Fokus på klassebetingelserne førte mig senere ind i to projekter omkring etableringen af alternative rådgivninger, hvoraf den ene overlevede - og i dag overlever godt som "Regnbuen" inde i Studenterhuset.

Efter disse to "sving" var der snart ikke det område af terapibehandlingen, som jeg ikke på den ene eller anden måde havde haft fingrene i. Jo - de "hårde" terapiformer som fx Gestaltterapien og Rebirthing gik jeg uden om. De smagte for meget af fugl og lugtede for meget af fisk; men denne "dom" vedblev dog at stå i luften som noget "sigende" om undertegnede.

Men den genstandsbestemmelse - der skulle sætte det hele på plads - vedblev at lade vente på sig. Hvad jeg var endt op med var note på note, små noter og store noter, samt personlige erfaringer, der var lige så brudagtige som noterne. Jeg havde noget, jeg vidste noget om terapi - men jeg havde ikke noget at ha' det i. Og det hele blev mere og mere uholdbart. Den mest anvendte sætning, der i denne periode indgik i mit arbejde, var "terapi som det mest ideologibefængte område, der eksisterer". Dette skulle senere vise sig ikke at være helt ved siden af - men stadig intet "positivt" begreb. Det kunne ikke blive ved med at gå sådan.

Her kan man lege med, at ovenstående overvejelser over processen med terapi har sin grund i personlige egenskaber hos mig. Og at der også her indgår en bestemt - nærmere: forvirret - sindstilstand. Og det lyder jo også meget plausibelt. Men hvordan afgøres dette, og hvad er hvad? Svaret må være klart inden for denne logik: af den eller de, der allerede har bestemt terapibehandlingen, og i forhold til hvilke jeg er

Det er ikke lykkedes mig særskilt at få udfoldet og præciseret, denne kropslige og spirituelle/-alistiske indfaldsvinkel til terapi i projektet. Det er jeg lidt ærgerlig over - og har (nok mest for min egen skyld) valgt at vedlægge et lille skrift (bilag 4), der tidligere er udformet som et kig ind i området i forbindelse med en konkret "session" på et "Kritisk Psykologisk Seminar" i 1984.

et mere eller mindre typisk eller atypisk eksemplar af en bestemt kategori af terapinødige individer. Men de "lærde" er uenige, og hvem er egentlig de "lærde"? Og inden der kan snakkes om mig, så må først dette "nye" problem afklares osv osv. Og afklares på grundlag af hvad? En uendelig regres mod det personlige standpunkt er initieret - og kan først stoppe ved magten til at sætte sin tolkning igennem.

Havde jeg også lidt magt, så ville jeg inden for logikken af ovenstående med lige så fuld ret hævde, at mine overvejelser var væsentlige karakteristika ved terapibehandlingen - frem for udtryk for noget sigende om mig. Men anskuet således (for-)bliver det striden om kejserens skæg.

Her er der foreløbig ikke andet at gøre end at lade ovenstående overvejelser stå hen i det uvisse. Og dette gælder også det hermed forbundne postulat om "snart sagt alle" terapiopfattelsers rekurs til en interessebestemt indfaldsvinkel - en karakteristika, der ikke engang er særlig for terapibehandlingen. I sammenhæng hermed skal blot nævnes, at jeg kun er stødt på to - 2 - tekster, der tentativt overvinder dette. For det første en tekst fra det tyske Autorenkollektiv (73): "Psykiatri og politik. Psykoterapiens abstrakte politisering gennem mod-psykiatrien"; og for det andet en tekst af Knud Jacobsen (84), "Sygdom er vi sammen om". I disse tekster fremhæves en dobbelthed i terapibehandlingen: på den ene side står bruger og terapeut over for hinanden i et slags asymmetrisk forhold, men på den anden side er de også stillet sammen om processen herom. Og det er også denne dobbelthed af påvirkning og Kooperation, der hen ad vejen bliver konstituerende for dette projekt, idet det viser sig at begge dimensioner er væsentlige genstandskonstituerende momenter i ontologisk forstand. Problemet aktuelt er alene hvordan der konkret arbejdes med disse. Og i forlængelse heraf vil det også blive tydeligt, at "snart sagt alle" terapiopfattelser nok arbejder - forholder sig til disse; de kan heller ikke andet, når det er ontologiske momenter - men alene arbejder reduceret gående mod det restriktive hermed.

Nu kan ovenstående dobbelthed til at starte med lige såvel være en privat - ikke alment-duelig - mening om terapibehandlingen som alle andre bestemmelser. Og sådan indgik den også i arbejdet med dette projekt. Den havde - kunne heller ikke få - nogen særstatus.

Men for et års tid siden kom der - af i dag uransagelige grunde - skred i det. Den første sætning, der ikke allerede skulle laves om, inden den var fuldført, fandt vej til det hvide papir. Den lød: "Hvad er terapi? Oparbejdning af et begreb om genstanden for terapi", hvilket senere er blevet til kapitel 1. Sætningen var revolutionerende i den forstand, at jeg havde taget mit problem på ordet: hvordan kommer jeg frem til en genstandsbestemmelse, der med en eller anden grad af begrundelighed har noget med behandlingen af terapi at gøre. Dette skal ikke gentages her - kapitel 1 taler (selv efter en kæde af omskrivninger desværre stadig med kryptisk tunge) for sig selv. Men jeg fik en genstandsbestemmelse. Det blev lidelsesbemestring. Meget sigende for min egen proces også - og et digt af Brecht gik den gang også lige ind:

Iagttagelse

Da jeg vendte tilbage

Var mit hår endnu ikke gråt

Da var jeg glad.

Bjergenes strabadser ligger bag os

Foran os ligger sletternes strabadser.

I sammenhæng med denne "iagttagelse" blev der vendt op og ned på min opfattelse af terapi som en særlig form for samfundsmæssig praksis - altså praksisform. At anskue terapibehandlingen på en sådan måde var både indlysende og ukontroversiel. Selvfølgelig er det sådan! Men det var ikke sådan, at diverse terapiopfattelser præsenterede terapi i begrebslig form. Eller nærmere: hvad der blev præsenteret var alene en side ved den særlige form for samfundsmæssigt arbejde og menneskelig virksomhed, som terapibehandlingen omfatter. Næmlig påvirkningsdimensionen, hvorved behandlingen af terapi bliver til problemet om en terapeuts anvendelse af en psykologisk/psykopatologisk teori på den terapeuede - eller helt afståelsen herfra som i de anti-terapeutiske behandlingsopfattelser. Problemet om anvendelse eller ej er falsk. Der finder altid en anvendelse sted, men det er i en proces som de involverede er sammen om i en eller anden grad og på en eller anden bestemt måde, hvilket netop ikke gør det til et problem om blot og bar "anvendelse af noget på noget andet", så hvad der kommer til syne her er jo netop en reduceret opfattelse af terapibehandlingen som særlig praksisform. Min ukontroversielle eller indlysende indfaldsvinkel viste sig nu at være det afgørende som sådan, hvorfor alene en genstandsbestemmelse af terapibehandlingen ville kunne opnås ved at op-

arbejde denne som særlig form for samfundsmæssig-menneskelig praksis. Problemet i forhold til en genstandsbestemmelse var som sådan dette. Og en løbebekendelse om at terapibehandlingen "er en særlig form.." måtte få praktiske ben at gå på. Mit "personlige" problem havde fået praktiske vinger - men jeg kom hermed til at have med et helt andet problem at gøre, end hvad jeg fandt udfoldet i begrebslig forstand, lige meget hvor jeg ellers vendte min snude hen. Historien om terapibehandlingen måtte blive lang - den var som sådan ikke rigtig begyndt endnu.

Og efter min genstandsbestemmelse af terapi som praksisform meldte næste problem sig. En sådan bestemmelse er jo blot en abstrakt-almen bestemmelse. Og sådan "nogle" har ikke selvstændigt liv; tvært imod eksisterer de kun i det konkrete, som en bestemt væsentlig udhævet side herved. Og for det andet er sådanne bestemmelser selv et historisk udviklingsprodukt. Dette rejste opgaven om en ramme, hvor inden for min genstandsbestemmelse kunne følges i sin egen historiske bevægelse. Og samfundshistorien blev til genstand for analyse. Der er næppe andre end Marx - eller marxismen som tradition - der har ydet bidrag til en adækvat forståelse af denne historie. Men der er mange resterende problemer for en bestemmelse af denne i sin indre udviklingssammenhæng tilbage - og hidsig debat herom. Men da jeg havde brug for en historiebestemmelse, der også havde noget med historien at gøre som konkret menneskelig praksis, måtte dette blive næste opgave (kapitel 2). En historiebestemmelse, der opfylder dette er et evident, men et ikke-rigtigt efterlevet perspektiv. Og for at opnå dette søges opgøret med den før-marxistiske filosofi - bevidsthedsfilosofien - ført igennem inden for, hvad der ender op med at være en dialektisk marxistisk diskurs: en praksisfilosofi. Problemet er, at på trods af stadige (videre-)udviklinger af Marx' projekt, så sker der til stadighed (også her) tilbagefald til konciperingen af herskabs- og kontrolvidenskab som klasse- og statsspecifikke former for videnskab - frem for af en videnskabelighed i et dueligt samfundsmæssigt-menneskeligt perspektiv. Det må være marxismens særkende ikke at falde tilbage til sådanne statskapitalistiske praksisformer. Men dette kan siges at kræve nogle almene koncepter, hvor igennem samfundshistoriens forfald til menneskers udbytning og undertrykkelse af mennesker kan reflekteres; samt reflekteres i det perspektiv, der altid også er nærværende for afskaffelsen heraf. Og konceptet samfundsform stilles her

i centrum som grundkategori for oparbejdningen og udviklingen af og i en sådan samfundshistorieopfattelse. Med dette koncept bliver det også muligt ikke bare at historicere normer og regler, men at kunne fremstille dem i deres genese - og repressive selvstændiggørelse med klassers og staters opståen. Her igennem bliver det også muligt alment at fastholde at menneskeligt liv ikke hviler på subjektløse "overenskomster". Det skal - her bagefter - være min påstand, at det også er det koncept, som Marx reflekterede sin kapitalisme-analyse igennem - og som forbigået lader marxismen degenerere til den borgerlige historieskrivning, der i forvejen er alt for megen af.

Men lige som min genstandsbestemmelse af terapi ikke findes som abstrakt udviklet form, så findes der heller ingen abstrakt samfundshistorie. Og skal terapi ses i sin konkrete udvikling inden for samfundshistorien, så kræves en historisk indholdsbestemmelse af konceptet om samfundsform ud fra den naturhistorie - antropogesen - der i sig selv har produceret denne i dets væsentlige træk. Opgaven for kapitel 3 kommer til syne. Og her trækker jeg på den "kritiske psykologi" for at opnå disse indholdsbestemmelser. Der er imidlertid problemer i den "kritiske psykologi" - problemer, der i store træk består i, at det egentlige subjektplan for samfundsmæssig og menneskelig reproduktion er fraværende. Koncepterne om praksisform og samfundsform anvendes her til at opnå dette subjektplan - og her støtter jeg mig især til et tidligere arbejdsprojekt med Jens-Peter om dette (dette arbejdsprojekt er senere blevet til vores almen-psykologiske opgave). Igennem dette bliver det muligt at begrunde, hvorledes terapi selv er et historisk udviklingsprodukt - af såvel den naturhistoriske som samfundshistoriske proces. Og en konkret-almen samfundsformsbestemmelse af terapi lader sig begrunde: terapi som kollektiv varetagelse af personlig lidelse. Det afgørende bliver i forlængelse af denne bestemmelse, at kun inden for terapibehandlingen kan der tales om en modsigelse mellem psyke og soma på den ene side og på den anden side om en modsigelse mellem det lidende individ og bestemte sociale betingelser. Det følger heraf, at differentieringen mellem psykiske og somatiske lidelser/sygdomme er en differentiering inden for den terapeutiske praksisform - og på ingen måde en almen menneskelig differentiering, hvad den så ofte gøres til. Almen er den kun i dens ophævelse som specifik bestemmende dimension ved udviklingen af den personlige og kollektive bestemmelse. Konsekvenserne for en kritik af de mest udbredte og anvendte sygdomsteorier ligger lige for: der kan ikke perspektivisk tænkes sundhed inden for denne specifikke dimension, men kun på trods af den og igennem

mere præcis: ^{specifik} bestemmelse

den. En sådan kritik prioriteres dog ikke i kapitlet.

Men opgaven for kapitel 4 træder frem. Det er at følge terapi i sin samfundshistoriske udvikling inden for de udviklede samfundshistoriske former for produktion og Kooperation, således at de forskellige udviklede former for terapi kan oparbejdes. To specifikke samfundshistoriske former for terapi lader sig bestemme: for det første klassesamfundsformen for terapi - tvangsovervindelse som enkeltstående lidelsesbemestring gennem egne klassebetingelser - og for det andet kapitalformen for terapi - afmagtsovervindelse som offentlig bemestring af privat produceret lidelse. Og i forlængelse heraf kommer det også til en bestemmelse af den konkret-almene logik for den terapeutiske praksisform under statskapitalismen. Denne følges dog ikke i sin empirisk-logiske udvikling frem til i dag. I stedet overgås der til en beskæftigelse med et moment heri: nemlig psykisk lidelsesbemestring.

Og kapitel 5 følger den "psykiske" lidelsesbemestring fra de første samfundshistoriske former og frem til i dag. Tre særskilt udviklede former lader sig her påvise: til samfundsformsniveau kan psykisk lidelsesbemestring bestemmes som ²personlig og kollektiv isolation; og til klassesamfundsformsniveau som ⁴individuel og socialt fjendskab; og til kapitalformsniveau som ⁹samfundsmæssig og individuel instrumentalisme. Her igennem viser det sig også, at de forskellige begreber for "psykisk" lidelsesbemestring - "rasende", "gale", "afsindige" "dårer", "sygdom" og "lidelser" - ikke er substitutter for samme grundforhold, hvad det så ofte også inden for en marxistisk tradition gøres til. Men at det er særskilt specifikke former for "psykisk lidelsesbemestring. Mao at der ligger forskellige produktionsbetingelser til grund - hvilket er det alt afgørende, hvis der skal tænkes produktivt ud over disse former i praksis. I forlængelse heraf præciseres dels den "psykiske" lidelses-udviklingslogik under kapitalismen: ¹personliggjort afmagt som første restriktive form, ²kollektivt selvfjendskab som anden, og endelig ³samfundsmæssiggjort isolation som tredje og sidste restriktive form. Til den standende debat om brug eller ikke brug af psykofarmaka kan det ud fra ovenstående siges, at det slet ikke drejer sig om et for eller imod. Men snarere at jo mere og vedvarende, og jo kraftigere at enkeltskæbner får lov at sejle deres egen sø i dagligdagens undertrykkelse uden at der fra de sociale kollektiver gribes ændrende ind gennem prioritering af ærlige ressourcer, jo mere bliver psykofarmakaen en mulighed for den enkelte til at få "ro i

sjælen". Det er derfor alene kollektiv ligegyldighed, svigt og videregiven af undertrykkende afmagt, der stiller den enkelte "ramte" over for en sådan ikke-produktiv løsning. Her over for er tvangsmedicinering blot psykiatri i ren praktisk form. Og denne problemstilling er også selvmordets: jo mere de sociale kollektiver trækker samfundsmæssige handlemuligheder ud af den berørtes livsrum, jo mere bliver kun valget over at leve eller dø tilbage. Og i denne forstand er det faktisk altid det "samfundsmæssige" kollektiv, der vælger selvmordet for den berørte: nemlig ved ikke at give det handlemuligheder til livet.

Skal der derfor tales om en modernisering, videreudvikling eller revolutionering af de samfundsmæssige instanser for tackling, omvendning og afskaffelse af psykisk lidelsesbemestring, må det blive i perspektivet om mulighedsrum, der står til rådighed for de hverdagsskæbner, der ikke kan vende afmagtens logik inden for betingelserne. Men som har brug for at komme ud af dem - for at kunne vende styrkede tilbage og tage kampen op (eventuelt andre steder). Mulighedsrum der er til for dagligdagens jordede skæbner - hvor socialarbejdere ordner betingelser herom såvel for selve mulighedsrummets fungerer som for alt dét de enkelte har måttet lade uløst tilbage i sin stigen af dagligdagen. Sådanne mulighedsrum ville hurtigt blive overfyldt af produktivt rekreerende livsenergi - det er et andet problem (!) - men problemer ville kunne tackles af de berørte inden de udviklede sig i ødelæggende kronisk retning, idet den enkelte i dette perspektiv kan blive sin egen henvisende instans. Socialismen kalder.

Det er dog ikke ovenstående perspektiv, der i dag udfolder sig. Det er tvært imod stigende institutionalisering af dagligdagen med effekten af psykiatisering og psykologisering - en "professionaliserende" udviklingsretning, der er og bliver lige så gammel som kapitalismen som system. Men der er ingen grund til og fidus i at lade dette forhindre en perspektiverende løsning af reproduktionsproblemer. Heri indgår også social- eller reproduktionsarbejders politiske kamp omkring indgreb i de dagligdagslogikker, der udleverer individet til "psykisk" lidelsesbemestring - en lidelsesbemestringsform der også kan ses som en tvungen individuel løsning på et ikke kollektivt løseligt problem inden for betingelserne.

Derfor indføres også i kapitel 5 kategorien om terapierebet som begreb for denne kollektivt-individuelle ikke-løsning af reproduktionsproblemer. Og i forlængelse heraf analyseres de logiske udviklingstrin i terapierebet - såvel i dets restriktivt mulige som i dets alment delvise udviklingsbevægelse - fra praksisform til arbejdsvirksomhed.

I kapitel 6 gøres reproduktionen af terapiet i dets restriktivt mulige udviklingsretning til genstand for analyse. Og terapiets historie under kapitalismen søges også skitseret - en historie, der i dag oftest bestemmes som blot "kaos" eller bar "inflation" fra perioden 1950'erne og op til i dag. Dette søges begrebsligt overvundet. Det viser sig også gennem denne analyse, at de mest anvendte og udbredte terapikoncepter placerer sig inden for en logik af dagligdags restriktivitet; og at de også primært tager parti for terapeuten og behandlingen snarere end for den berørte bruger, klient eller patient ved at lægge sig i forlængelse af de forskellige logikker, der på givne tidspunkter og situationer er virksomme i terapiet. Og effekten heraf er, at problemer søges løst med den selvsamme logik, der har produceret problemerne. Dette er mere eller mindre den "brændte jords taktik" mod egne fæller.

I kapitel 7 vendes tilbage til de mulige almengørelsesduelige forhold i terapibehandlingen. Dette indbefatter også en lille afstikker til nogle erklærede kritiske terapikoncepter, hvor det viser sig, at også disse har en rem af den restriktive logik som reguleringsform af terapibehandlingsarbejdets virksomhed - ikke som intenderet mål, men som bieffekt.

Og i forlængelse heraf opstilles en lille skitse, der skulle gøre det muligt at reflektere vejen igennem restriktiviteten i terapibehandlingen.

Der er desværre megen væsentlig terapihistorie, der næsten slet ikke bliver berørt i projektet. Det gælder især de forskellige - primært praksisledede - opgør med det psykiatriske sygehusvæsen som sådan. Disse har været murbrækkere for utroligt meget, samt stødpuder mod gennemsætningen af det helt umenneskelige i de skjult voldelige tilpasningsteknikkers navn. De har fortjent en anden skæbne, end den der her tilbydes dem. Men projektet tilbyder dog et grundlag for at gi' dem en anden skæbne fremover - en skæbne der også må bygge på læring og inddæmning af de forhold i dem, der i vid udstrækning har kunnet gøre dem integrable i den åh så strømlinede, men strukturelt beskidte dagligdag, der i dag tilbydes nutidens homo sapiens.

Hvad der fattes er klasse-kamp om udviklingsretningen for fremtiden - ellers kommer den sgu ikke! Og "hele det gamle møg må begynde forfra" - for at citere en vis gammel fyr, der i sidste århundrede skuede længere end det i dag er for vane.

Lige så vel som der kun overleveres i den "store verden" gennem forbund med andre, har jeg kun overlevet dette historiprojekt via stærk støtte fra nære kære, som har måttet stå model til mange frustrationer. Men nu er min væsentligste frustration - et historiprojekt, der aldrig skulle have været lavet alene - overvundet. Nu er det min tur til at stå model - til modellens afskaffelse.

Nu er terapibehandling - lige såvel som dette projekt - ikke kun noget, der foregår i lukkede og afgrænsede rum, eller gennem frivillige samslutninger af selvhjælpende deltagere; men det forberedes i dagligdagen, hvor de involveredes handlinger mod eller med hinanden gør forskellige problemstillinger mere eller mindre tvungent aktuelt - eller udviklende potentielt. Og om det har været min klasse-karma, min biologi ud fra det jeg er fyldt med og min livshistorie her imellem, eller om det har været beskæftigelsen med terapibehandlingen og fokus på hvordan det produceres og reproduceres i dagligdagen - en produktion af såvel tunge som gelinde logikker af energier - der har været udslagsgivende for tilfredshed med at være færdig på den ene side, og ulykkelighed over et generelt smadret liv på næsten alle sociale niveauer på den anden side - jeg ved intet herom, men det sidste er tanker værd. Det er i hvert fald sikkert, at når beskæftigelsen med terapibehandlingen bliver set igennem andet end individual-historiske og social-historiske indfaldsvinkler eller gennem deres abstrakt-eksistentielle syntese; men bliver set igennem terapibehandlingen som en praksisform - en bestemt form for personlig og kollektiv bestemmelse af samfundsmæssig subjektivitet - så åbner der sig et område, en slagmark eller et ingenmandsland, der er svært at informere sig i, idet alle forskellige videnskabssyn, naturteorier, sociologiske og psykologiske teorier mødes med en til at begynde med lige stor relevans. Hvilken anden praksisform tillader dette praktiske sammenrend af alle subjektive strømninger? Næppe andre end den kapitalistiske form for terapibehandling af personliggjort afmagt, kollektivt selvfjendskab og samfundsmæssiggjort isolation. Næppe andre end denne. Men alle disse subjektive strømninger er også omvendt de mest udbredte tankeformer inden for alle andre af samfundslivets forskellige arbejdsvirksomhedsformer - omend det praktiske sammenrend ikke er manifest her. Så i stor udstrækning tænkes der i statskapitalismen som om livet er en terapeutisk form. Og dette er næppe heller langt fra virkeligheden generelt, idet mennesket af i dag må siges at være blevet en forstyrrende faktor for den bestemmende magt over produktionen. Lige så vel som

klassemødet kan holdes stangen ved inden for betingelserne at se menneskemasserne som i sidste instans forenelige socialgrupper (med lidt uligheder imellem), så kan klassekampen som motor for terapeutiske problemer holdes på afstand gennem hierarkiserende lagdeling af terapi-fænomenet - somatisk-, psykisk-, individual-, par-, familie-, gruppe-, netværksterapi mv - med fokus på enten individerne selv eller sociale strukturer her om, fremfor fokus på og livspraktisk udveksling af selve formidlingsforholdet mellem individet og det sociale. Så den frihed som individual-historiske indfaldsvinkler tilbyder terapeuede, den mangel på frihed som social-historiske indfaldsvinkler fradømmer terapeuede eller den fordømmelse til frihed som eksistentielle indfaldsvinkler plæderer for, er vel ikke andet end tegn på, at friheden som samfundsmæssig subjektiv strømning ikke rigtigt er sat på begreb og dermed på dagsordenen for det videre liv i morgen.

Dette projekt er ingen undtagelse herfra. Men forhåbentlig giver det nogle duelige pejlemærker til at kaste sig virkeligt over en prioritering af de kollektive handlemuligheder i terapibehandlingen - og gøres dette vil fokus automatisk flyttes fra terapibehandlingen selv og ud i den dagligdag, der skal udvikles i en anden retning af de involverede end den retning, der pt er dominant. Det er derude, dér bag ved terapibehandlingen, at det kollektivt-personlige liv foregår - og også ikke-foregår med effekten af og producent for terapeuede skæbner. Skæbner, der i dag ved reproduktionsproblemer, er henvist til selv og alene at træde ud af deres sociale livsrum i håbet om, at der er plads og interesse til een de "andre" steder - for i sidste instans er det samfundsmæssige privat-individ i en offentlighed uden at dette også borger for personlig kollektivitet.

Det kollektive mødbillede hertil er samfundsstrukturer af personlige arbejds- og bo-grupper, der trækker kompetence ind i sig, når de stilles over for problemer, som ikke kan løses på de givne betingelser. I dag bliver dette mere og mere omvendt; og dette berettiger også til fokus på, hvad der udvikler, binder og låser fremmedhed og restriktivitet imellem os. Men det overvindes først, når de kollektive muligheder er afdækket og grebet i hver en praksisform. For behandlingen af terapi fordrer sådanne kollektivt-personlige strømninger uden for terapibehandlingen - ellers er kun fremmed reproduktion af restriktiviteten mulig. Fokus på dét "uden for", der endnu ikke er kollektivt samfundsmæssiggjort, men dueligt herfor, er det, der alene virkeligt kan bringe terapibehandlingen fremad i de involveredes tjeneste. Godt

nok kan man udvikle sig gennem kriser, men duelig samfundsmæssig udvikling har ikke alment krisekarakter.

Det er kræfterne til virkeliggørelse af ovenstående, som jeg i dette projekt har haft svært ved at indfange kategorielt. Men jeg vil håbe, at det snart bliver gjort og almengjort - ellers bliver der kun lønarbejdet, privat-livet og terapibehandlingen af "normale" tilbage at leve igennem.

I dette ligger mere eller mindre også betingelsesgrundlaget for, at min skæbne længe har formet sig, som det har været tilfældet. Men uden det "fede" var det slet ikke gået; vejleders støtte og tro på, at det overhovedet var muligt at lave en praksisformsanalyse; og for det sidste hektiske især Kirsten Brøste, der har slidt sig igennem en renskrivning af hvert ord og fået det til at gå fremad, når jeg passivt ikke orkede mere; Per der utrættelig har kopieret; og "lille" Ditte om hvem mine følelser de sidste mange måneder har drejet og drejet og givet mig vilje og håb til at fortsætte til dette sidste ".".

Og alligevel ikke helt: læseteknisk og indholdsmæssigt.

Der er - synes jeg bagefter og har jeg lidt og følt med undervejs - en meget tæt sammenhæng mellem problemstilling og begreb & diskursopstilling. Og dette er såmænd også godt nok, da det er forudsætningen for at kunne anskue bevægelse og udvikling inde fra i forhold til den genstand der er på tale. Men det betyder omvendt, at man må indstille sig på problemstillingen for at kunne følge den, da den forandrer sig med genstandens egen udvikling. Dette gør projektet langsomt og tungt at læse. Hertil er vist kun at sige, at føler man ikke noget for den problemstilling, der rulles op, eller er den uforståelig, så spring den over ved at gå frem til det færdige resultat af dens bearbejdning. Men hvis vandene skiller her i form af uenigheder eller blinde pletter/mangler, så er der næppe anden fælles vej end korrektion af vejen fra problemstilling over problemudvikling til løsning, eller opstillingen af en bæredygtig anden problemstilling og udviklingen af denne med en tilsvarende kritisk granskning heraf som af den forkastede. Go' læselyst alligevel.

Lige så let det er at komme ind i terapibehandlingen, lige så svært er det at komme ud igen - i dag. Det sidste kapitel bærer desværre også præg heraf. Og det er desuden mere af prøvende karakter, end det er systematisk gennembearbejdet - mindst tiden stod i vejen herfor ved at være fraværende.